

230 lat
statystyki publicznej w Polsce

Historia spisów powszechnych w Polsce

wybrane informacje

Katowice 2019

Spisy organizowane przez władze kościelne

Pierwsze spisy ludności na ziemiach polskich miały charakter kościelny. Były to parafialne spisy wiernych oraz zestawienia diecezjalne statystyk parafialnych. Obowiązek dokonywania parafialnej ewidencji wiernych i pogrzebów wprowadził w Kościele katolickim „Rytuał rzymski” w 1614 r., wcześniej sobór trydencki zalecił także prowadzenie przez kler katolicki metryk ślubów i chrztów. Rozwój statystyki państwowej nastąpił w Polsce w XVIII w., kiedy Sejm Rzeczypospolitej na mocy uchwały, która wydana została w listopadzie **1789 r.** zobowiązał plebanów do corocznego przedstawiania metryk ślubów, chrztów, pogrzebów wraz z rejestrami parafian z podaniem płci, wieku oraz miejsca zamieszkania tych osób. Nad wykonaniem tego postanowienia czuwać miały Komisje Porządkowe Cywilno-Wojskowe.

Spisy ludności w przeszłości

- Pierwszym ogólnokrajowym spisem ludności na ziemiach polskich był spis pod nazwą „**Lustracja dymów i podanie ludności**”, przeprowadzony na podstawie Konstytucji z 22 czerwca 1789 r. uchwalonej przez Sejm Czteroletni. Spis ten był sumaryczny, wykazał on liczbę mieszkańców poszczególnych miast i wsi znajdujących się w obrębie ówczesnej Rzeczypospolitej, pomijając szlachtę i duchowieństwo. Inicjatorem aktów prawnych i autorem tabel statystycznych spisu z **1789 r.** był poseł hrabia **Fryderyk Józef Moszyński**. W **1790 r.** przeprowadzono na terenie kraju także spis imienny.
- Kolejne spisy ludności zostały zrealizowane w okresie istnienia Księstwa Warszawskiego w **1808 r.** i **1810 r.** Pierwszy spis ludności w Księstwie Warszawskim trwał przez cały 1808 r. Spis ten miał charakter sumaryczny, dostarczył on danych co do liczby ludności kraju, w tym poszczególnych departamentów i powiatów, a także jej struktury społeczno-zawodowej, wyznaniowej oraz zróżnicowania pod względem płci, wieku i stanu cywilnego. Dwa lata później przeprowadzono kolejny spis, dla którego podstawę prawną stanowił dekret z 25 maja 1809 r., dotyczący rozłożenia na ludność składek na cele militarne.
- W **1810 r.** zostało utworzone Biuro Statystyczne, będące organem centralnym, podległe Ministerstwu Spraw Wewnętrznych, które zajmowało się zbieraniem materiałów o charakterze statystycznym pochodzących z kraju.
- Po utworzeniu Królestwa Polskiego w 1815 r. statystyka ludnościowa podlegała Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji. W 1818 r. zostały wydane rozporządzenia dotyczące przeprowadzania spisów wojskowych, które miały duże znaczenie dla całej statystyki ludnościowej. Kolejny spis ludności w Królestwie Polskim przeprowadzono w **1827 r.**

- Po wybuchu powstania listopadowego zlikwidowano Biuro Statystyczne, co wpłynęło na pogorszenie sprawozdawczości statystycznej w okresie popowstaniowym. Nadal jednak informacje demograficzne dotyczące rozmieszczenia ludności, głównych jej cech i ruchu naturalnego znajdowały się w sprawozdaniach komisji wojewódzkich w formie opisowej i tabelarycznej.
- W **1897 r.** na obszarze całego Cesarstwa Rosyjskiego, w tym i Królestwa Polskiego, odbył się po raz pierwszy powszechny spis ludności, który był zarazem jedynym tego typu spisem przeprowadzonym w carskiej Rosji. Dostarczył on danych o stanie i strukturze ludności ziem polskich zaboru rosyjskiego.
- Na terenie zaboru austriackiego spisy ludności przeprowadzano już na początku XIX w. Poprzedziła je ankieta z 1783 r., zrealizowana na zlecenie władz wiedeńskich na obszarze ziem odłączonych od Polski w 1772 r.
- W drugiej połowie XIX w. i na początku XX w. w odstępach dziesięcioletnich odbywały się na terenie monarchii habsburskiej powszechne spisy ludności. Począwszy od spisu z **1869 r.** miały one charakter nowoczesny, zgodny z wymogami postulowanymi na **Międzynarodowym Kongresie Statystycznym w Brukseli w 1853 r.** Dotyczyły one używania jednakowych formularzy i instrukcji spisowych, obejmowania nimi wszystkich mieszkańców kraju, a także publikowania ich wyników.
- W Królestwie Pruskim utworzone zostało w 1805 r. Królewskie Biuro Statystyczne, które działało w Berlinie. Zajmowało się ono nadzorem nad badaniami statystycznymi w Prusach, a po 1871 r. na obszarze całej Rzeszy Niemieckiej. Pierwszym powszechnym spisem ludności był w Prusach spis z **1840 r.** Miał on po raz pierwszy charakter imienny.

Źródło: Arkadiusz Rzepkowski, „Spisy ludności na ziemiach polskich w latach 1789-1939”, Przegląd nauk historycznych 2005, R. IV, nr 2, Uniwersytet Łódzki.

Spisy powszechne po odzyskaniu niepodległości

Odbył się pierwszy Powszechny Spis Ludności w niepodległej Polsce, w którym m.in. zebrano i opracowano materiał o sierotach wojennych, czego nie zrobiło żadne inne ówczesne państwo w Europie.

30 IX
1921 r.

9-13
XII
1931 r.

Odbył się drugi Powszechny Spis Ludności. Organizacja, zasady prawne, obowiązki i zadania służb spisowych były kontynuacją rozwiązań z 1921 r.

Zrealizowano pierwsze badania statystyczne po II wojnie światowej, w tym spis rolny obejmujący swym zasięgiem jedynie tzw. ziemie dawne.

VII
1945 r.

14 II
1946 r.

Przeprowadzono Powszechny Sumaryczny Spis Ludności. Podczas spisu zbierano informacje zbiorcze na arkuszu dla miast, gromad wiejskich, gmin jednostkowych, a także dokonano zestawienia dla obwodu spisowego.

Przeprowadzono pierwszy po II wojnie światowej Narodowy Spis Powszechny według stanu o północy z 2 na 3 grudnia. Spis ten przedstawił ogromne zmiany, jakie zaistniały w wyniku II wojny światowej w liczbie ludności Polski i jej rozmieszczeniu.

1950 r.

XII
1960 r.

Zrealizowano czwarty z kolei Narodowy Spis Powszechny w niepodległej Polsce według stanu o północy z 5 na 6 grudnia. Głównym celem było precyzyjne określenie sytuacji społeczno-gospodarczej Polski i zmian, jakie zaszły w ostatnim dziesięcioleciu.

Kolejny Narodowy Spis Powszechny przeprowadzony został według stanu o północy z 7 na 8 grudnia. Dodatkowo przeprowadzono ważne badanie masowe dotyczące dzietności kobiet w Polsce.

XII
1970 r.

7-13
XII
1978 r.

Odbył się szósty Narodowy Spis Powszechny w niepodległej Polsce. Nowe elementy znalazły się na formularzu mieszkaniowo-ludnościowym (formularz A) oraz przeznaczonym do badań reprezentacyjnych ludności w zakresie migracji (formularz B).

7-12
XII
1988 r.

Przeprowadzono kolejny Narodowy Spis Powszechny według stanu w dniu 6 grudnia o godz. 24:00. Spis ten był badaniem nowoczesnym, o dużym zakresie informacji.

21 V-
-8 VI
2002 r.

Po raz pierwszy przeprowadzono w tym samym czasie Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań oraz Powszechny Spis Rolny. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2002 był pierwszym pełnym spisem po głębokich przeobrażeniach społeczno-gospodarczych i ustrojowych, jakie miały miejsce w Polsce w latach 90. XX w.

2010 r.

Przeprowadzono Powszechny Spis Rolny, w tym samym terminie i z tego samego zakresu tematycznego, co w innych państwach członkowskich Unii Europejskiej.

1 IV-
-30 VI
2011 r.

Przeprowadzono kolejny Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań według stanu na 31 marca o godz. 24:00. W trakcie tego spisu zostały zastosowane nowoczesne technologie informatyczne, dzięki którym nie stosowano papierowych formularzy. Także po raz pierwszy wykorzystano źródła administracyjne (systemy informacyjne administracji publicznej). NSP 2011 został przeprowadzony metodą mieszaną, tj. z wykorzystaniem systemów informacyjnych administracji publicznej oraz danych zebranych w badaniu pełnym i reprezentacyjnym.

Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2021

Zarządzeniem wewnętrznym nr 14 Prezesa GUS z dnia 30 czerwca 2015 r. powołano w GUS Zespół do spraw opracowania podstaw prawnych i koncepcji realizacji Powszechnego Spisu Rolnego 2020 oraz Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021.

W dniach od 17 listopada 2016 r. do 21 stycznia 2017 r. zostały przeprowadzone **konsultacje społeczne** na potrzeby realizacji spisu ludności i mieszkań w 2021 r.

Urząd Statystyczny
w Katowicach

ul. Owocowa 3, 40-158 Katowice
tel. +48 32 779 12 00
SekretariatUSKCE@stat.gov.pl

katowice.stat.gov.pl

@Katowice_STAT